

เวชบัณฑิตศิริราช

เวชบัณฑิตศิริราช

SIRIRAJ MEDICAL BULLETIN

ISSN 2697-4436

ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2565

ฉบับพิเศษ

การแพทย์ดั้งเดิม

เวชบัณฑิตศิริราช

จัดพิมพ์โดยอนุมติของคณะกรรมการ
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล

เวชบัณฑิตศิริราช

เป็นวารสารวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ
ของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัย
มหิดล เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และเปิด
โอกาสให้เสนอผลงานวิจัย และวิชาการ (Research
Article) บทความทางวิชาการที่น่าสนใจ (Academic
Article) ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อวงการแพทย์ และ
สาธารณสุข และผู้สนใจทั่วไป บทความที่เผยแพร่
ในเวชบัณฑิตศิริราชมีการควบคุมคุณภาพ โดย
ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) และสามารถใช้ออ
ประเมินเพื่อความก้าวหน้าในสายงานของบุคลากร
สายสนับสนุน

เวชบัณฑิตศิริราช

ผ่านการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการกลุ่มที่ 2
ในฐานข้อมูล TCI

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความ
วิชาการด้านการแพทย์ และสาธารณสุขในวงกว้าง

กำหนดออก

ปีละ 4 เล่ม ในเดือนมกราคม - มีนาคม,
เมษายน - มิถุนายน, กรกฎาคม - กันยายน
และตุลาคม - ธันวาคม

ระบบการจัดการวารสารออนไลน์

เวชบัณฑิตศิริราช ได้ใช้ระบบการจัดการวารสาร
ออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJo)

ThaiJo ได้รับการติดตั้ง และดูแลโดยศูนย์ดัชนี
การอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Citation Index
Centre, TCI) จากการสนับสนุนของสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อพัฒนาคุณภาพ
วารสารไทยในฐานข้อมูล TCI ให้มีมาตรฐานสากล

ขอเชิญชวนผู้สนใจส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ใน
“วารสารเวชบัณฑิตศิริราช” ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ผู้สนใจสามารถส่งบทความผ่านอีเมลหรือศึกษา
รายละเอียดเพิ่มเติมที่เว็บไซต์

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/simedbul/index>

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/simedbul/index>

เวชบันทึกศิริราช

เพื่อสืบทอดเอกลักษณ์ ไทยของสารศิริราช
มุ่งสู่มาตรฐานวารสารการแพทย์ของไทย

จัดพิมพ์โดยอนุมัติของคณะกรรมการคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ
ศ.นพ.ธวัชชัย อัครวิพุธ
ศ.ดร.นพ.วรุฒม์ ไล่ห้สิริวัฒน์
รศ.พญ.เจนจิต ฉายะจินดา
รศ.ดร.นพ.เชิดศักดิ์ ไอรณรัตน์
รศ.นพ.ประภัทร วาณิชพงษ์พันธุ์

บรรณาธิการบริหาร
บรรณาธิการ
รองบรรณาธิการ
รองบรรณาธิการ
รองบรรณาธิการ
รองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ

ภายในคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

มหาวิทยาลัยมหิดล

รศ.ดร.พญ.นิศาตร์ตัน โอภาสเกียรติกุล
ผศ.ดร.นพพล เผ่าสวัสดิ์
กพญ.วรรณดี พลาบุภาพ
ภญ.วิมล อนันต์สกุลวัฒน์

กองบรรณาธิการ

ภายนอกคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.นพ.สุรสิทธิ์ ชัยทองวงศ์วัฒนา

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผศ.พญ.อภิรดี จิรัฐติกาลโชติ

วิทยาลัยพยาบาลสหราชอาณาจักร

ผศ.ดร.บุหงา ตโนภาส

โรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช

นาวาอากาศโท รศ.นพ.สุขุม ศิลปอาชา

สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ

กระทรวงสาธารณสุข
นพ.ดร.วิรุฬห์ ลิมสวาท

สำนักงานโรคเอดส์วันโรค และโรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์

พญ.รสพร กิตติเยวมาลัย

โรงพยาบาลนพรัตน์ราชธานี

กรุงเทพมหานคร

พญ.ชนันยา ห่อเกียรติ

โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์

จังหวัดอุบลราชธานี

นพ.ชัยอนันต์ โสดาภักดี

โรงพยาบาลบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

นพ.เชาวนิศ พิมพรัตน์

โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น

พญ.ศรินภา ศิริพร ณ ราชสีมา

สำนักงาน

อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ชั้น 2 ห้อง 207 คณะแพทยศาสตร์
ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
โทรศัพท์ 0-2419-2888

Email

sijournal92@gmail.com

“บทความต่างๆ ที่ปรากฏในเวชบันทึกศิริราชเป็นผลงานจากความคิดหรืองานวิจัยของผู้เขียนและ / หรือคณะผู้เขียน
ถือเป็นความรับผิดชอบและลิขสิทธิ์ของผู้เขียนและ / หรือคณะผู้เขียนตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537”

สารบัญ

- 131 การศึกษาวิเคราะห์สยาสมุนไพรในคัมภีร์และตำราทางการแพทย์แผนไทย
สิริกานต์ ภูโปรง, กัณฑ์เทพ ทิพยเจริญธรรม, กชกร โสมชาติ, กังวล คัชชิตา, ประวิทย์ อัครเสรินทร์
- 138 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ครีมนวดผมที่มีส่วนผสมของสารสกัดเปลือกส้มโชกุน
วิไลลักษณ์ สุขใส, สภาพร สัตย์ชื่อ, ฉัตรดนัย อุประวรรณ
- 146 หลักฐานเชิงประจักษ์ของการใช้มะขามป้อมทางการแพทย์
ภูรดา บุรณเจริญ, พุทธิดา เทพนรัตน์, ประวิทย์ อัครเสรินทร์
- 155 หลักฐานเชิงประจักษ์ของการใช้กัญชาทางการแพทย์ และการเปรียบเทียบข้อบ่งใช้ตำรับยาสมุนไพรตาม
องค์ความรู้การแพทย์แผนไทยกับการแพทย์แผนตะวันตก
จินตภาพ ดั่งดำรงค์, กุลกัศสรณ์ จำปาเงินทวีศรี, เยาวเรศ สติยศ, สิริกานต์ ภูโปรง, ณัฏกร ล้ำเลิศกิจ,
ประวิทย์ อัครเสรินทร์
- 164 การใช้ตำรับยาไทยที่มีกัญชาเป็นองค์ประกอบทางการแพทย์แผนไทย: สรรพคุณของกัญชา ตำรับยา
ที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ หรือตำราทางการแพทย์แผนไทย และการวิเคราะห์โครงสร้างตำรับยา
ธเนศพล พันธุ์เพ็ง, เยาวเรศ สติยศ, พรปวีณ์ ตระกูลบ้านเมะหิงษ์, ทศนีย์ การพัฒน์, จินตภาพ
ดั่งดำรงค์, กุลกัศสรณ์ จำปาเงินทวีศรี, สิริกานต์ ภูโปรง, สุภาวดี ตั้งจิตเรเจริญ, ณัฏกร ล้ำเลิศกิจ,
ประวิทย์ อัครเสรินทร์
- 172 แนวทางการดูแลสตรีตั้งครรภ์ในห้องคลอดด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย
สุภัทราพร โสดี, โพลิน อ่อนโพธิ์อารีย์, วิวดี บุญเสียง, ดอกไม้ วิวรรณมงคล, เอี่ยมพร สุวรรณไตรย์
- 181 การดูแลผู้ป่วยเบาหวานด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย
ฉันทนัฐวิทย์ ทิพยเจริญธรรม, ขวัญนรา นราจินรณ, ธนภักษ์ เซาว์นพิระพงศ์, ทวีศักดิ์ วรรณชาติ,
ประวิทย์ อัครเสรินทร์
- 189 แนวคิดการรักษาอาการคันที่พบบ่อยตามศาสตร์การแพทย์แผนไทยและศาสตร์การแพทย์แผนจีน
สุภาวดี ตั้งจิตเรเจริญ, แม่เนมาศ วรรณภูมิ, นิตยา พันธุ์มี, ญัฐวิมา เตชะพิพัฒน์ชัย, คณิษฐิษา จิรัฐิติกาล,
มณีนุญา อนุรักษ์ธนากร, สมเกียรติ พัดอินท
- 196 “คลินิกรักษ์ใจ” การบูรณาการศาสตร์การแพทย์แผนไทยและการรักษาแนวพุทธเพื่อสร้างเสริมสุข
ภาวะองค์รวม
กชกร โสมชาติ, อัจฉยา ธีรภาพพจนกุล, อังคณา อภิชาติวรกิจ, พระครูธรรมธรรมานนท์ กนฺตวิโร,
ประวิทย์ อัครเสรินทร์
- 202 การใช้เวชปฏิบัติทางการแพทย์แผนไทยในการดูแลผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองร่วมกับ
สหวิชาชีพ
พัชรพิชชา กุลสงวนศรี, นันทวัน ประทุมสุวรรณ, ศวิตา ประสาทพรศิริโชค, อังคณา อภิชาติวรกิจ,
ประวิทย์ อัครเสรินทร์

The Analytic Study of Medicinal Taste in Thai Traditional Scriptures and Documentary

Sirikan Poopong*, Thapthep Thippayacharontam*, Kodchakorn Somchat*, Kangvol Khatshima**, Pravit Akarasereenont*

*Center of Applied Thai Traditional Medicine, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University,

**Oriental Languages Major, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Bangkok, Thailand

Siriraj Medical Bulletin 2022;15(3): 131-137

Abstract

Objective: This research is to analyze and compare herbal medicinal taste in Thai traditional medicine scriptures to understand the overall of herbal medicinal taste.

Material & Methods: This research is qualitative research by studies from the primary sources there are 7 scriptures such as Sabba-Lakkhana Sabba-Guna Lae Mahaphikad Scripture, Thatviphang Scripture, Thatvicon scripture, Vorayoksarn Scripture, Ayurvedic book, Brief textbook of medical education and Thai pharmacy textbook. The study process is analysis, comparison and summary of herbal medicinal taste.

Results: The results showed a single taste in all scriptures. There are 4 single tastes in Thatviphang Scripture, there are 6 single tastes in Vorayoksarn Scripture and Ayurvedic book, there are 7 single tastes in Sabba-Lakkhana Sabba-Guna Lae Mahaphikad Scripture, there are 8 single tastes in Thatvicon scripture, there are 9 single tastes and 10 single tastes in Thai pharmacy textbook. Brief textbook of medical education found the highest number of mix taste (18 tastes), there are 7 tastes that combination with 3 mix tastes and there are 4 tastes that combination with 4 mix tastes. The highest number of mix taste found in Sabba-Lakkhana Sabba-Guna Lae Mahaphikad Scripture. Plain taste only found in Brief textbook of medical education.

Conclusion: Herbal medicines consisted of single tastes and mix tastes. Each scripture had a different medicinal taste. This research can be further developed in teaching Thai traditional medicine including developed the clinical practice and applied in concocting and producing herbal medicine.

Keywords: Thai traditional medicine; medicinal taste; scripture

---

Correspondence to: Kodchakorn Somchat

Email: kodchakorn.som@mahidol.edu

Received: 26 January 2022

Revised: 16 March 2022

Accepted: 28 March 2022

<http://dx.doi.org/10.33192/simedbull.v15i3.255866>

การศึกษาวิเคราะห์รสรยาสมุนไพรรักษาโรคในคัมภีร์ และตำราทางการแพทย์แผนไทย

สิริกานต์ ภูโปร่ง*, ทัพพะเทพ ทิพยเจริญธรรม*, กชกร โสมชาติ*, กังวล ศัชชิตา**, ประวิทย์ อัครเสรินนท์*

*สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, **ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาวิเคราะห์ และเปรียบเทียบรสรยาสมุนไพรรักษาโรคในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในภาพรวมเกี่ยวกับรสรยาว่ามีทั้งหมดกี่รส แต่ละรสมีสรรพคุณเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละคัมภีร์

วิธีการศึกษา: งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสารปฐมภูมิ 7 แหล่ง ได้แก่ 1. คัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณแลมหพิภัก 2. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ 3. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ 4. คัมภีร์รวิโยคสาร 5. ตำราอายุรเวทศึกษา 6. ตำราเวชศึกษาแพทยศาสตร์สังเขป 7. ตำราเภสัชกรรมไทย โดยมีขั้นตอนการวิจัย คือ 1. วิเคราะห์รสรยาสมุนไพรรักษาโรคในคัมภีร์ 2. นำข้อมูลรสรยามาเปรียบเทียบกัน 3. สรุปผล 4. อภิปรายผล

ผลการศึกษา: พบรสรยาที่มาจากทุกแหล่งข้อมูล โดยพบยารสรเดียว 4 รส ในคัมภีร์ธาตุวิภังค์ พบยารสรเดียว 6 รส ในคัมภีร์รวิโยคสาร และตำราอายุรเวทศึกษา พบยารสรเดียว 7 รส ในคัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหพิภัก พบยารสรเดียว 8 รส คัมภีร์ธาตุวิภังค์ พบยารสรเดียว 9 รส ในตำราเภสัชกรรมไทย และพบยารสรเดียว 10 รส ตำราเวชศึกษา พบรสรยาที่เป็นรสรผสม จำนวนมากที่สุด จำนวน 18 รส พบรสรยาที่เป็นรสรผสม 3 รส จำนวน 7 รส และพบรสรยาผสม 4 รส จำนวน 4 รส รสรยาผสมส่วนใหญ่พบในคัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณแลมหพิภัก ยารสรจัดพบเพียงแหล่งเดียว คือ ในตำราเวชศึกษาเท่านั้น

สรุป: ยาสมุนไพรมีทั้งยารสรเดียว และรสรผสม ในแต่ละคัมภีร์พบจำนวนที่แตกต่างกันออกไป ผลการศึกษานี้สามารถนำไปต่อยอดในการเรียนการสอนด้านเภสัชกรรมแผนไทย รวมไปถึงการทำเวชปฏิบัติของแพทย์แผนไทย การประยุกต์ใช้ในการปรุงยา และผลิตยาจากสมุนไพรรักษาโรค

คำสำคัญ: การแพทย์แผนไทย; รสรยาสมุนไพรรักษาโรค; คัมภีร์

บทนำ

ศาสตร์การแพทย์แผนไทยประกอบด้วย เวชกรรมแผนไทย เป็นการตรวจรักษาโรคด้วยทฤษฎีการแพทย์แผนไทย เภสัชกรรมแผนไทย เป็นการปรุงยา และผลิตยาสมุนไพรรักษาโรค หัตถเวชกรรมแผนไทย เป็นการบำบัดรักษาด้วยการนวด และการฝังเข็มแผนไทย เป็นศาสตร์การดูแลหญิงตั้งครรภ์ การทำคลอด การดูแลหญิงหลังคลอด รวมทั้งการดูแลทารกแรกเกิด¹ สำหรับเภสัชกรรมแผนไทย เป็นวิชาทางการแพทย์แผนไทย ทุกหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอน ด้านการแพทย์แผนไทย หรือการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ในระดับปริญญาตรีต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเภสัช 4 คือ เภสัชวัตถุ เภสัชรส เภสัชรส และเภสัชกรรมหลักสรรพคุณเภสัช หมายถึง สรรพคุณของเภสัชวัตถุทั้งพืชวัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุมาทำเป็นยา การแพทย์แผนไทยรู้สรรพคุณของสมุนไพรรักษาโรคโดยใช้รสรยาเป็นหลักในการพิจารณาว่าสมุนไพรรักษาโรคใด

สรรพคุณในการรักษาโรคอะไร

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรสรยาสมุนไพรรักษาโรคในคัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหพิภัก เล่ม 2 และ เล่ม 3 ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เล่ม 2 ฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร (ต่อไปนี้จะเรียกว่า คัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหพิภัก) ของทัพพะเทพ ทิพยเจริญธรรม² พบข้อมูลที่น่าสนใจว่ารสรยาสมุนไพรรักษาโรคใหญ่เป็นรสรผสมตั้งแต่ 2 รส ขึ้นไปจนถึง 4 รส คัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหพิภัก³ ถือเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับเภสัชกรรมแผนไทยที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด และมีความสมบูรณ์ของเนื้อหา เนื่องจากเป็นคัมภีร์แพทย์ฉบับหลวงที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงดำริให้รวบรวม เรียบเรียง สอบทาน และสังคายนาขึ้นไว้ให้เป็นคุณแก่แผ่นดินไทยสืบมา และทางหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ก็ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ด้วยวิธีพิเศษ คือ การถ่ายภาพจากสมุดไทยดำ เส้นทรดาล และเส้นทอง เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ และเนื้อหายังคงเดิม เผยแพร่ให้ประชาชนได้

ศึกษา สภาการแพทย์แผนไทย ได้รับรองให้เป็นหนังสือที่ใช้ในการสอบความรู้การแพทย์แผนไทย และถูกใช้เป็นแหล่งอ้างอิง ในการเรียนการสอน การทำเวชปฏิบัติ และการประกอบวิชาชีพของแพทย์แผนไทย³ ขณะเดียวกันการแพทย์แผนไทยก็ใช้คัมภีร์ และหนังสืออีกหลายเล่มอ้างอิงเกี่ยวกับรสยาสมุนไพร ได้แก่ คัมภีร์วรัญชโรศาร⁴ ตำราเวชศึกษาแพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม 1, 2, 3⁵ (ต่อไปนี้จะเรียกว่า ตำราเวชศึกษา) ตำราอายุรเวทศึกษา (วิชาแพทย์แผนโบราณ)⁶ (ต่อไปนี้จะเรียกว่า ตำราอายุรเวทศึกษา) และโดยเฉพาะตำราเภสัชกรรมไทย⁷ ของโรงเรียนอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) ที่ใช้อ้างอิงในการเรียนการสอนเกี่ยวกับรสยามามากกว่า 40 ปี (พ.ศ.2525-2565) งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อต่อยอดงานวิจัยจากวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์มหาวิทยาลัย คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ของนายแพทย์เทพทิพย์เจริญธัม เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์สมุนไพรในคัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหาทิกัด² มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบรสยาสมุนไพรในคัมภีร์การแพทย์แผนไทยเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในภาพรวมเกี่ยวกับรสยาว่ามีทั้งหมดกี่รส แต่ละรสมีสรรพคุณเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรในแต่ละคัมภีร์หรือตำรา

การแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาของชาติที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ให้คนรุ่นหลัง วิชาเภสัชกรรมแผนไทยเป็นรากฐานสำคัญขององค์ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร โดยเฉพาะองค์ความรู้เกี่ยวกับรสยาสมุนไพร ทั้งนี้เพราะรสยาสมุนไพรจะช่วยบ่งบอกถึงสรรพคุณของยาสมุนไพรชนิดนั้น ๆ ว่ามีสรรพคุณรักษาโรคในกลุ่มใด เช่น รสขม ใช้แก้ไข้ หากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรสยาได้ถูกต้อง จะช่วยให้เกิดการนำเวชปฏิบัติด้านการแพทย์แผนไทย และนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการแพทย์แผนไทยทั้งในระดับสถานบันการศึกษา และภาพรวมในระดับชาติอีกด้วย

วัตถุประสงค์

ศึกษาวิเคราะห์ และเปรียบเทียบรสยาสมุนไพรในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย เพื่อการหาข้อสรุปเกี่ยวกับรสยา และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการทำเวชปฏิบัติด้านการแพทย์แผนไทย การปรุงยาสมุนไพร การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับสมุนไพร และการศึกษาวิจัย

ขอบเขต

กรอบแนวคิดในการวิจัย: การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยการศึกษาวิจัยจากเอกสารและแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) คือ 1. คัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหาทิกัด² 2. คัมภีร์ธาตุวิภังค์³ 3. คัมภีร์ธาตุวิภังค์³ 4. คัมภีร์วรัญชโรศาร⁴ 5. ตำราเวชศึกษา⁵ 6. ตำราอายุรเวทศึกษา⁶ 7. ตำราเภสัชกรรมไทย⁷

วิธีการศึกษา

1. การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) 7 แหล่ง โดยคัดเลือกจากคัมภีร์ และตำราทางการแพทย์แผนไทยที่มีข้อมูลเกี่ยวกับรสยา ประกอบด้วย 1. คัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหาทิกัด 2. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ 3. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ 4. คัมภีร์วรัญชโรศาร 5. ตำราเวชศึกษา 6. ตำราอายุรเวทศึกษา 7. ตำราเภสัชกรรมไทย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับรสยาจากคัมภีร์ และตำราทั้ง 7 แหล่ง ลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ Microsoft Office (word, excel) นำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับคณะผู้วิจัยอ่านทบทวน ตรวจสอบความถูกต้อง ใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น การแจกแจงความถี่ การวัดค่ากลางของข้อมูล การวัดการกระจายของข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรสยาที่พบในคัมภีร์ และตำราต่าง ๆ

3. สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษา

1. คัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหาทิกัด:

ผลการวิเคราะห์รสยาสมุนไพรที่พบในคัมภีร์สรรพลักษณะ สรรพคุณ แลมหาทิกัด พบว่า ในการบันทึกข้อมูลสมุนไพรส่วนมากไม่ได้ระบุรสยาไว้ สำหรับสมุนไพรที่มีการบันทึกเกี่ยวกับรสยาไว้สามารถแบ่งกลุ่มรสยา ได้ 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มรสยารสเดียว 2. กลุ่มรสยา 2 รส 3. กลุ่มรสยา 3 รส 4. กลุ่มรสยา 4 รส^{2,3} ดังนี้

1.1 กลุ่มรสยารสเดียว: มีทั้งสิ้น จำนวน 7 รส ได้แก่ รสหวาน รสร้อน รสขม รสเผ็ด รสฝาด รสเค็ม และรสเย็น รสที่พบมากที่สุด คือ รสหวาน ความถี่เท่ากับ 20 รองลงมา คือ รสร้อน ความถี่เท่ากับ 13 รสที่พบน้อยที่สุด มี 2 รส คือ รสเค็ม และรสเย็น ความถี่รสนละ 1 เท่ากัน

1.2 กลุ่มรสยา 2 รส: มีทั้งสิ้น จำนวน 16 รส รสที่พบมากที่สุด คือ รสเผ็ด-ร้อน ความถี่เท่ากับ 26 รองลงมา คือ รสขม-หวาน ความถี่เท่ากับ 8 รส และรสที่พบน้อยที่สุดมี 6 รส คือ รสขม-เย็น เผ็ด-จืด เผ็ด-เย็น ฝาด-ขม ฝาด-เย็น และ ร้อน-หวาน ความถี่รสนละ 1 เท่ากัน

1.3 กลุ่มยา 3 รส: มีทั้งสิ้น จำนวน 7 รส รสที่พบมากที่สุด คือ รสหวาน-ฝาด-เผ็ด ความถี่เท่ากับ 21 รองลงมา มี 2 รส คือ รสขม-ฝาด-เผ็ด และ รสหวาน-ร้อน-ฝาด ความถี่เท่ากับ 3 เท่ากัน และรสที่พบน้อยที่สุดมี 3 รส คือ รสเผ็ด-ร้อน-เค็ม เผ็ด-ร้อน-หวาน และหวาน-ฝาด-เย็น ความถี่รสนละ 1 เท่ากัน

1.4 กลุ่มยา 4 รส: มีทั้งสิ้น จำนวน 4 รส ได้แก่ รสขม-ฝาด-เผ็ด-เย็น รสเปรี้ยว-หวาน-จืด-เค็ม รสเผ็ด-ร้อน-ขม-ฝาด และรสฝาด-หวาน-เค็ม-เปรี้ยว ซึ่งทั้ง 4 รส มีจำนวนความถี่รสนละ 1 เท่ากัน

เวชบัณฑิตศิริราช

จัดพิมพ์โดยอนุมติของคณะกรรมการ
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดล

เวชบัณฑิตศิริราช

เป็นวารสารวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ
ของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัย
มหิดล เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และเปิด
โอกาสให้เสนอผลงานวิจัย และวิชาการ (Research
Article) บทความทางวิชาการที่น่าสนใจ (Academic
Article) ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อวงการแพทย์ และ
สาธารณสุข และผู้สนใจทั่วไป บทความที่เผยแพร่
ในเวชบัณฑิตศิริราชมีการควบคุมคุณภาพ โดย
ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) และสามารถใช้อ้าง
ประเมิณเพื่อความก้าวหน้าในสายงานของบุคลากร
สายสนับสนุน

เวชบัณฑิตศิริราช

ผ่านการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการกลุ่มที่ 2
ในฐานข้อมูล TCI

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความ
วิชาการด้านการแพทย์ และสาธารณสุขในวงกว้าง

กำหนดออก

ปีละ 4 เล่ม ในเดือนมกราคม - มีนาคม,
เมษายน - มิถุนายน, กรกฎาคม - กันยายน
และตุลาคม - ธันวาคม

ระบบการจัดการวารสารออนไลน์

เวชบัณฑิตศิริราช ได้ใช้ระบบการจัดการวารสาร
ออนไลน์ Thai Journals Online (ThaiJo)

ThaiJo ได้รับการติดตั้ง และดูแลโดยศูนย์ดัชนี
การอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Citation Index
Centre, TCI) จากการสนับสนุนของสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อพัฒนาคุณภาพ
วารสารไทยในฐานข้อมูล TCI ให้มีมาตรฐานสากล

ขอเชิญชวนผู้สนใจส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ใน
“วารสารเวชบัณฑิตศิริราช” ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ผู้สนใจสามารถส่งบทความผ่านอีเมลหรือศึกษา
รายละเอียดเพิ่มเติมที่เว็บไซต์

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/simedbul/index>

<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/simedbul/index>

